

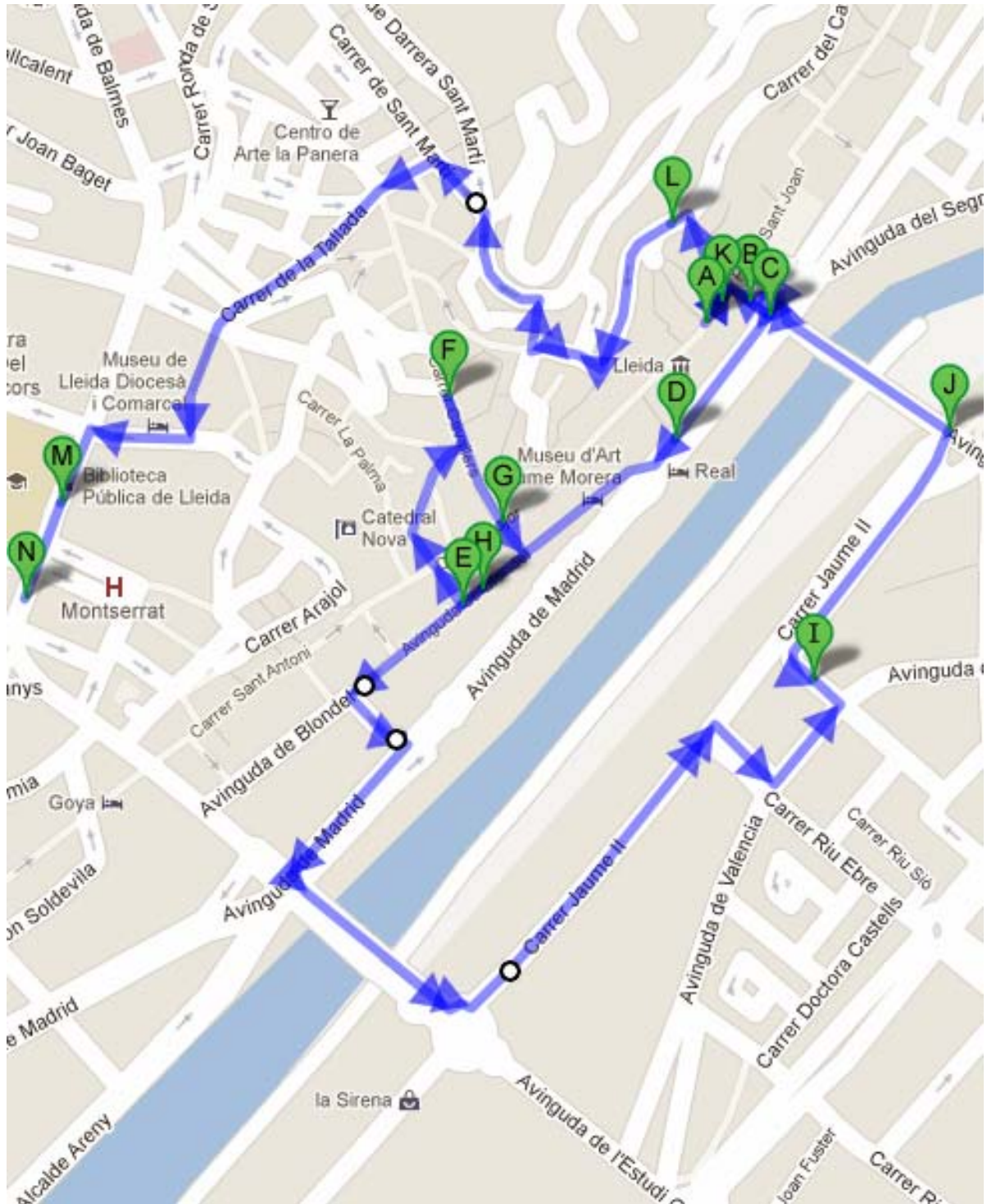

Universitat de Lleida

Càtedra *Màrius* Torres

d'Estudis sobre Patrimoni Literari Català

ITINERARI MÀRIUS TORRES – LLEIDA

Una proposta de **Salvador Escudé i Margarida Prats**

Presentació de l'itinerari

L'itinerari per la ciutat de Lleida recorre els espais on Màrius Torres va viure la infància i l'adolescència [punts A-F], on va exercir un breu període de professional de la medicina i de cronista cultural [punts G-L] i on la ciutat ha deixat marques per recuperar i homenatjar el poeta [punts M-N].

- A. La Lleida de Màrius Torres. Plaça de la Paeria
- B. La llar familiar. Porxos de la plaça de la Paeria, 10
- C. Evocació de la llar. Avinguda Blondel, 2
- D. La llar dels Pereña. Plaça Sant Francesc, 2
- E. El Liceu Escolar: estudis primaris. Avinguda Blondel
- F. El Roser: estudis secundaris. Carrer Cavallers, 15
- G. La crítica de cinema. Cruïlla Major/Cavallers
- H. Ideari polític i artístic. El «Pati de les Comèdies»
- I. Vivències de l'horta de Lleida. Plaça Blas Infante
- J. La crítica musical. Camps Elisis, plaça Bores
- K. El despatx professional. Plaça Paeria, 10
- L. La reivindicació del poeta. Carrer Canyeret: Parc Màrius Torres
- M. El Llegat Màrius Torres. Plaça Víctor Siurana: Facultat de Lletres de la UdL
- N. L'espai Màrius Torres. Rambla d'Aragó, 10: Biblioteca Pública

A diferència d'altres escriptors, Màrius Torres no va crear un important univers literari on sovintegen els referents geogràfics i, quan aquests hi són, no descriuen o presenten uns indrets: més aviat es tracta d'elements del paisatge —de l'horta, de la ciutat vella, del trets més genèrics del riu o la boira—, que serveixen per evocar persones (el pare, a *Molt lluny d'aquí*) o etapes de la seva vida (la infància, a *La Torre*). És per això que la ruta no pot seguir paraules del poeta lligades a llocs concrets sinó que parteix de la seva biografia per esdevenir un marc d'informació sobre aspectes de la vida cultural i cívica al llarg del segle XX i a l'inici del nou mil·lenni. Així, aquesta proposta de ruta permet gaudir de l'obra literària de Torres, al mateix temps que s'assisteix a la recuperació i dignificació del patrimoni històric i cívic.

El recorregut complet (que, si es fa físicament pot durar unes 3 hores), segueix, amb inevitables salts temporals, la vida del poeta a través de 14 punts o espais de la ciutat. La informació sobre cada punt, reconeixible en el web per una fotografia actual al centre de la pàgina, es presenta en sis apartats.

La Lleida de Màrius Torres

Plaça de la Paeria

Ruta

Comencem la ruta a la Plaça de la Paeria, davant per davant de la façana del Palau de la Paeria, edifici que té l'origen en el romànic civil del segle XIII i és seu de l'ajuntament de Lleida, del qual, durant cinc anys (1917-22), va ser alcalde Humbert Torres, pare del poeta. Des d'aquí, mirant a la dreta, cap al Carrer Major, veiem la casa on va néixer Màrius Torres (núm. 36) i la façana de l'església de Sant Pere, on fou batejat.

Context

La Lleida de l'últim terç del segle XIX era una ciutat petita i provinciana, però en el tombant de segle s'obriren algunes escletxes en aquella societat suposadament homogènia: el republicanisme i el catalanisme s'afiançaren i l'esperitisme tingué un pes rellevant. Els padrins de Màrius Torres i la generació del seu pare, Humbert Torres, i el seu oncle, Alfred Pereña, van ser protagonistes importants d'aquests canvis per mitjà del seu activisme cultural, social i polític.

Humbert Torres (Mont-roig 1879-Barcelona 1955), sense descuidar les responsabilitats professionals de metge, fou un dels fundadors de Joventut Republicana (1901) i l'any 1917 va ser elegit alcalde de Lleida. Durant la II República va ser diputat per Esquerra Republicana a les Corts i al Parlament de Catalunya.

En aquest ambient ideològic i en aquesta Lleida ja no tan pagesa va néixer Màrius Torres el 30 d'agost de 1910, fill d'Humbert Torres i de Maria Pereña (Lleida 1889-1928), al número 36 del Carrer Major. A partir de 1936, ja des del sanatori de Puig d'Olena, n'evocarà alguns elements amb textos com «Els carrers de la ciutat», publicat a *L'Ideal*, o «Molt lluny d'aquí».

Textos

Màrius Torres, *Molt lluny d'aquí*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 98)

Sé una ciutat, molt lluny d'aquí, dolça i secreta,
on els anys d'alegria són breus com una nit;
on el sol és feliç, el vent és un poeta,
i la boira és fidel com el meu esperit.

L'Orient hi deixà la seva sang de roses,
la mitja lluna càlida del seu minvant etern
i, enllà d'un gran silenci de persianes closes,
un riu profund que corre per una nit d'hivern.

Als antics carrerons, plens de fervor, arriba
jo no sé de quins segles un gris d'amor i encens;

el so de les campanes hi té l'ànima viva
i el seu batec és lliure com el del cor dels nens.

Allí, més bells encara que els parcs en primavera,
els camps humils i alegres s'obren al capaltard;
en el seu gran repòs l'ànima es fa lleugera
com enmig de la vasta paciència del mar.

Res no crida el meu cor amb més tendresa, ara,
que aquells camins fondals de xops i de canyars.
El seu record fa un ròssec de recança al meu pas;
torna a la meva espatlla la mà greu del meu pare.

Gregori Sastre [Màrius Torres], *Els carrers de la ciutat* [fragment]

(*L'Ideal* I, 11, 13 març 1936, p. 1)

Durant un petit exili voluntari que estic consumant, sento afirmar-se els meus sentiments vers la meua petita pàtria: Lleida. Camino, mentalment, pels carrers i les places de la vella ciutat, i m'adono de coses que abans, quan hi era m'havien passat per alt.

Per exemple: la gràcia profunda i saborosa dels noms d'alguns carrers. En totes les ciutats que tenen rels en la història, trobem aquests noms sorprenents, tan anacrònics i tan evocadors com un escut sobre un portal o una finestra amb capitells gòtics. [...]

Què diríem dels carrers del General, de les Gairoles, de Pilota, de la plaça de la Sal, i la Placeta de l'Empresari. De l'Ereta, el Correu vell i el clot de les Monges. I no cal comentar la plaça de la Paeria, ni el carrer del Paer Rufes, perquè si bé són autènticament lleidatans, el seu nom no té misteri.

Els noms d'alguns carrers de l'Eixample, han estat triats molt bé. Carrer de Vallcalent, és molt adequat, entenedor i autòcton per a la via que mena a la partida del mateix nom. I dedicar un carrer al Príncep de Viana, és també una troballa. Però és evident que en el nostre temps és difícil trobar noms amb poesia per als carrers de la ciutat. És per això que jo estimo aquests noms d'un altre temps, dels carrers que a vegades, amb cases bastides de nou i empastifades d'anuncis, allò que tenen de més bell és el nom.

La llar familiar

Porxos de la plaça de la Paeria, 10

Ruta

Seguirem en direcció cap a la Plaça de Sant Joan i ens aturarem als porxos de la Paeria — antigament anomenats perxes de baix—, davant del número 10, a tocar gairebé de l'Arc del Pont i al costat de l'edifici modernista Pal·las. Des del centre del carrer, mirant cap al riu,

veurem l'entrada de la casa —hi ha una placa commemorativa— i el balcó del primer pis on hi havia la llar dels Torres.

Context

El pis de la família Torres ocupava tot el primer replà de l'edifici i era molt gran. Situat al cor de la ciutat, permetia ser un mirador de la vida social i, alhora, del riu i l'horta. El matrimoni Torres-Pereña i el petit Màrius s'hi van traslladar a finals de desembre de 1910 i van conviure amb els padrins paterns Marià Torres i Àngela Barberà i amb la seva filla Conxita. Pel gener de 1915 i pel març de 1922 hi neixen Víctor i Núria, els dos germans del poeta. A la llar hi conviuen, doncs, tres generacions.

En aquesta llar familiar Màrius Torres fou educat, juntament amb els seus germans més joves, en un clima humanista i liberal, amb estudis d'idiomes, música i piano, i moltes lectures. No és estrany, doncs, que desenvolupés posteriorment aquestes sensibilitats ja practica- des des de petit. També va créixer en un ambient religiós espiritista iniciat pel padrí Marià Torres.

Tant l'espiritualitat futura de Màrius Torres —profunda, però difícilment adscrita a cap culte concret, com bé mostra el poema «Pelegrins»— com l'empremta que la música deixarà en l'obra del poeta, com «En el silenci obscur...» tenen les arrels en l'educació familiar.

Textos

Màrius Torres, *Pelegrins*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 83)

No ens aturem als temples on altres pelegrins
arriben al llindar de la teva presència.
No volem la teva ombra; volem la teva essència,
Pare de l'infinit que tots portem a dins.

Ell s'emporti aquests cors que no fan resistència
a buscar-te, invisible com l'aire dels camins.
Perquè sabem qui som, o Terme dels destins,
et sentim sobretot en la nostra impotència.

Sabem que en aquest món no arribarem a Tu.
Però l'ardent impuls de fe que se'ns enduu
més enllà dels altars, els claustres i les aules,

murmura en la nuesa del nostre temple intern
un himne que és un eco del teu silenci etern
—o Tu que ets més enllà de les nostres paraules!

La musique souvent me prend comme une mer!

Baudelaire

En el silenci obscur d'unes parpelles closes
que tanca l'Univers en el meu esperit,
la música s'enlaira. —Talment, en l'alta nit,
puja fins als estels el perfum de les roses.—

Ella, divina música!, en el meu cor petit
fa cabre l'infinit, trencades les rescloses,
i se m'emporta lluny dels Nombres i les Coses,
més enllà del desig, quasi fins a l'oblit.

Com les algues que avancen en el pit de les ones
entre el bleix de les aigües rítmiques i pregones,
jo vaig música endins, voluptuosament.

I mentre el món es perd, adormit en la platja,
jo somnio —perdut en l'estreta salvatge
dels llavis de l'escuma i dels braços del vent.

Locació de la llar

Inguda Blondel, 2

Ruta

Girarem cap a l'Arc del Pont, l'antiga porta d'entrada a la ciutat -del segle XVIII però amb l'encara visible estructura gòtica del XV-, i pararem a la plaça Agelet i Garriga, al peu del grup escultòric dedicat als dos cabdills ilergets, Indíbil i Mandoni. Mirant cap a l'Arc, a l'esquerra, trobem la façana de Blondel de la casa del Torres. Des del sanatori, Màrius Torres n'evocarà alguns moments viscuts, sobretot els de 1938, quan Lleida i casa seva van ser ocupades per les tropes franquistes.

Context

El 1938 la guerra es decanta cap al bàndol franquista i Màrius Torres encetarà en la seva poesia el tema cívic i polític, de to èpic, amb «La galerna i el llamp...» on «la flor de l'esperança, minúscula i tenaç» ha de resistir l'embat de les fúries destructores.

A l'abril, les tropes del general Yagüe ocupen la ciutat de Lleida i el Segre es converteix en el front de guerra. La casa dels Torres queda a primera línia i en mans de l'enemic. Màrius sent com la seva vida més íntima és profanada i s'indigna —en un text escrit el dia de la Festa Major de Lleida— fins al punt de desitjar veure-la ensorrada pels artillers republicans apostats a l'altre cantó de riu. En canvi, un altre text també sobre la Festa Major del 1941, el to èpic és canviat pel to elegíac: ara la festa trasllada el poeta al paradís perdut de la infantesa.

La família Torres, el pare, la tieta Conxita i la Núria —el germà Víctor lluitava al front— va abandonar Lleida una mica abans que comencés l'ofensiva franquista. En un primer moment, es van traslladar a la veïna Tàrraga i, una mica més tard, a Barcelona.

Textos

Màrius Torres, *La galerna i el llamp, el torb i la tempesta...*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 75)

La galerna i el llamp, el torb i la tempesta,
sobre l'ample terror l'han combatut a ras.
—La flor de l'esperança, minúscula i tenaç,
color dels nostres somnis, únicament hi resta!—

Entre les runes, sobre els fogars extingits,
enlaira el seu perfum, secret com la pregària;
i pella poc a poc, viva mà solitària,
els quatre rastres dels cavallers maleïts...

Car tan profundament la seva arrel s'allarga
que floriria encara si aquesta terra amarga
un dia fos coberta d'una crosta de sal.

Però l'alè de Déu novament hi circula!
I, granant en silenci les espigues del mal,
ella traurà forment del jull i la cugula.

Màrius Torres, *Carta a Mercè Figueras (11 de maig de 1938)* [fragment]

(Biblioteca Virtual Màrius Torres;
citat de *Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 278)

Estimada Mercè. Avui comença pròpiament la festa major de Lleida. Si hi vols anar... Però em penso que no serà dels anys mes lluïts. Hi haurà, probablement, una gran traca, i un bon castell de focs... naturals; qui sap si la processó de Sant Anastasi, i ben poca cosa més. El Víctor em va explicar una sèrie de coses curioses. Ara com ara, casa nostra és el reducte més avançat de la facció a Lleida i com les nostres avançadetes són a cent metres escassos, al «pedregal» esquerre del riu, des d'allí es veu el que fan els

polls —veig que vas llegir el darrer full de l'Elies, també— que campen pels nostres «andurrials». De moment, fan servir la nostra ràdio d'altaveu, els miserables! Espero que els nostres artillers no tardaran a fer-la callar. No sé, em sembla que les cases no tenen ànima. Si en tinguessin, la nostra hauria sofert molt de no haver-se pogut enfonsar, verticalment, abans de lliurar els seus secrets, la seva intimitat, a una gent que ha de gaudir tant en la seva desfeta. Però, en tot cas, casa nostra serà una mena de Lucrècia, es matarà després que l'hagin violat. I jo li tindrè per sempre més una mena de rancúnia per haver estimat tan covardament la vida...

Màrius Torres, *Carta a Roser Pons* (9 de maig de 1941) [fragment]

(Biblioteca Virtual Màrius Torres)

Estimada Roser. Vet aquí que aquest migdia m'estava ben reposat, fent la digestió i escoltant la ràdio, quan tot d'una sento que diuen: «Santoral para mañana facilitado por la joyería Grau. Santos Casildo y Anastasio...» M'ha fet un salt el cor. Sant Anastasi! La Festa Major de Lleida! Llavors, per una associació molt natural, he pensat en tots vosaltres i en la carta que em vas escriure i que s'està ben quieteta entre els meus papers esperant ésser contestada.

I ara Sant Anastasi m'ha fet agafar la ploma. Després diran que els sants no fan miracles. M'agradaria treure el cap, només el cap, per la Festa Major. Hi ha encara la «Nòria», les barques, els cavallets, el circ, la companyia al Teatre dels Camps, processó i totes les andròmines del meu temps? Les noies estrenaran els vestidets d'estiu i arribaran a casa xopes de l'últim aiguat, i amb la pell de gallina... Em faig vell, Roser. Ja parlo de totes aquestes coses en passat. D'altres n'hi haurà, que pensaran en les fires, aquests dies. A Montpeller també s'escau ara la «Foire».

La Il·lar dels Pereña
Plaça Sant Francesc, 2

Ruta

Seguirem per l'Avinguda Blondel -popularment anomenada La Banqueta- fins a la cantonada amb la Plaça Sant Francesc, passant per les façanes del riu dels edificis del Pal·las i de la Paeria. Ens aturarem davant de l'actual casa Melcior, d'estil modernista, construïda el 1910 en el mateix lloc on havien viscut els padrins materns de Màrius Torres i la mare del poeta, en l'aleshores anomenada Plaça de la Llibertat.

Context

La família Pereña compartia molts valors ideològics i polítics amb la família Torres. Pertanyia també a un grup de professionals liberals, econòmicament solvents, culturalment sòlids, republicans i catalanistes.

Els padrins materns d'en Màrius eren Manuel Pereña Puente i Maria Reixach. El matrimoni va tenir set fills, sis nois i una noia, la mare del poeta. Manuel Pereña Puente era advocat, catedràtic d'institut i periodista. El 1898 va fundar i dirigir el setmanari republicà *L'Ideal*, fins que va ser rellevat pel seu fill gran, Alfred Pereña, que es dedicà també a la política dins del republicanisme ponentí.

Maria Pereña va estudiar magisteri, tenia una bona formació musical, tocava el piano, dibuixava molt bé i dedicava part del seu temps a una altra afició: passava hores i hores tenint cura del jardí de la torre dels Pereña. Sovint tots els cosins Torres-Pereña compartien jocs i vivències en aquesta torre. Aquest espai serà mitificat per Màrius Torres en els moments dolorosos del sanatori en el poema «La torre».

Quan Màrius Torres no tenia encara 18 anys, moria Maria Pereña d'una pulmonia. Un doll de vida segada en plena maduresa. Després de l'enterrament civil, Màrius retorna a Barcelona a seguir amb el segons curs de Medicina. Al cap de poc temps pateix una forta crisi d'abúlia i aconsegueix superar-la gràcies al suport moral del seu pare i a l'afecte de la seva tia Conxita Torres, que sempre més tindrà cura de la família. Segurament el poema «Presència», escrit el 1938, està dedicat al record de la mare i és un magnífic exemple «atemporal» d'evocació de la presència d'alguna absència estimada.

Textos

Màrius Torres, *La Torre*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 33)

El meu avi matern, que va tenir deu fills,
va fer, per a domar-los, una gran torre a l'horta.
Mig corral de pagès sense pany a la porta
i mig parc de senyors amb evònims i grills.

El jardí en el meu temps ja era vell. Acollia
amb una confiada paciència de ca,
enyoradís dels oncles que no jugaven ja,
tots els cosins de la segona dinastia.

La casa era molt dolça. Com un codony madur
que tingués nius als ràfecs i gats a la teulada.
Cada hivern es podria, ben tancada i barrada.

Ara que ja sóc gran, i seriós, i dur,
reveig uns baldadors, un pou, un hivernacle,
dibuixats en un blau decorat de miracle.

Com si les teves mans sobre els meus ulls, encara
poguessin, com antany, aturar-se amb amor
em plau, quan penso en tu, de tancar els ulls. Sonor,
el teu record es mou en la tenebra clara ...

Torno a sentir els teus passos allà lluny, en la llum.
En mesuro, amb el to i el ritme, la distancia.
Ara t'atures, prop. Aspiro, rosa rànica;
una ràfega ardent del teu antic perfum!

Els records, els sentits, tota la meva vida,
callen, davant l'angoixa vigilant de l'oïda
que et persegueix en el silenci on et reculls.

Si ara estengués els braços en la fosca,
podria agombolar-te encara, somni de cada dia.
Però ja no hi seràs quan tornaré a obrir els ulls

E El Liceu Escolar: estudis primaris Avinguda Blondel

Ruta

Continuarem per l'avinguda Blondel uns 300 metres, deixant a la dreta el carrer Cavallers, fins al Pati de les Comèdies. Aquest és el camí que segurament feia el poeta de petit des de la llar dels Torres per anar a l'escola. Pararem davant del monument erigit en homenatge al Liceu Escolar i a les víctimes del bombardeig de l'aviació franquista del 2 de novembre de 1937. El Liceu Escolar és la institució pedagògica on Màrius Torres va fer els estudis primaris i donà continuïtat als valors viscuts en la família.

Context

Pel setembre de 1915, Màrius inicià l'escolarització primària al Liceu Escolar. El Liceu, coincidint amb l'educació familiar, potenciava totes les manifestacions artístiques, especialment les musicals, i les activitats complementàries, que eren recollides en el seu *Boletín del Liceo Escolar* veritable dietari del centre i butlletí de debat educatiu, amb articles del director i de molts dels professors i treballs dels alumnes.

El Liceu Escolar va ser fundat per Frederic Godàs i la seva esposa Victorina Vila l'any 1906, i era una escola laica i renovadora, en la línia educativa regeneracionista de Giner de

los Ríos. L'edifici fou destruït pel bombardeig del dia 2 de novembre de 1937 quan la població civil de Lleida va ser atacada per l'aviació feixista italiana: entre les molt més de 200 víctimes que va causar hi havia 48 nens del Liceu i alguns professors. Per retre'ls homenatge, el 2006 l'Ajuntament de Lleida instal·là una escultura d'Agustín Ortega titulada Memòria, Dignitat i Vida.

La infància de Màrius Torres va transcorre plàcidament, entre les vivències familiars, els estudis i els ocis, en un ambient petitburgès. A les lectures, la música, les passejades per l'horta amb el padrí o el pare, hi hem d'afegir els jocs compartits amb els seus dos millors amics: la cosina Helena Pereña i, més tard, Frederic Godàs, el fill gran del fundador del Liceu. A l'estiu, a més de les estades al Tarròs, per canviar d'aires, Màrius Torres anava amb els seus germans i les famílies Godàs i Gili a Poblet, Vinaixa i a la platja tarragonina de Sant Salvador. Els jocs teatrals eren una de les seves activitats preferides. Les estades a Sant Salvador, a més, eren aprofitades per escoltar Pau Casals assajant concerts de cel·lo. En alguns poemes, com en «Vora la mar», Màrius Torres farà servir les metàfores marines, visuals i sonores, com a elements de records passats, «onades de record», que li ressonen molt endins, com «els cargols marins». També podem veure com en «La pedra antiga», hi ha ressons i reivindicació del llegat clàssic romà tan important en aquesta zona tarragonina.

Textos

Màrius Torres, *Vora la mar*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 37)

Vora la mar, sobre l'arena clara,
l'aigua mor als meus peus.
Màgica riu, i tremola; i encara
plena d'estranyes veus,

desvetlla al fons de la meva peresa
una llarga remor
d'onades mortes. Cançons de tristesa,
paraules de dolor,

crits de passió, recances antigues
—solada del meu cor!—
Onada del record, quan et deslligues,
safir i porpra i or,

com la veu de l'aigua, única i vària,
venint de molt endins,
el meu passat ressona en la fondària
dels meus cargols marins.

Al peu de la calçada, que segles de fatiga
han mantingut oberta del continent al mar,
en un gran erm, cruïlla dels vents i de l'atzar,
s'esgruna al bat del sol la noble pedra antiga.

Ella és tot el que resta de la imposta d'un arc
sota el qual ressonaren les legions romanes
i s'inclinaren les polsoses caravanes.
Ara, només cenyida de groc sisimbri amarg,

els dies i els ocells li roseguen els caires.
Sap que mor una mica a cada embat dels aires;
però, serenament acordada al seu fat,

pot donar a qualsevol emperador que passi
una clara lliçó de seny i venustat,
plena d'orgull i pàtina, com un fragment d'Horaci.

El Roser: estudis secundaris

Carrer Cavallers, 15

Ruta

Des de l'escultura dedicada al Liceu Escolar desfarem camí uns 30 metres per l'avinguda Blondel fins a la cantonada amb el carrer Alcalde Mestre i seguirem, travessant el carrer Major, cap al carrer Caldereries, que el pujarem tot —fent la seva giragonsa cap a la dreta— fins a trobar el carrer Cavallers. Tirant amunt, a uns 50 metres, trobarem l'edifici de l'antic convent del Roser, dels segles XVII i XVIII. És en aquest lloc on Màrius Torres hi va fer el batxillerat abans d'anar, als 16 anys, a estudiar medicina a Barcelona.

Context

El curs 1920-21 Màrius Torres s'examinà com a alumne lliure a l'Instituto General y Técnico, ubicat a l'actual edifici del Convent del Roser, al carrer Cavallers. El curs següent hi estudià com a alumne oficial de batxillerat i obtingué qualificacions excel·lents tant de ciències com de lletres. Quan tenia 13 anys, a la revista de l'Institut, en el número 6 del març de 1924, es publicà el text poètic «Sinceridad» del jove Màrius Torres. És la primera poesia que coneixem i, probablement, corresponia a un exercici escolar. No deixa de ser irònic que parli de la seva «pobre disposición / para hacer regularmente / una versificación».

Aquest mateix Institut on va estudiar el poeta ha esdevingut, després d'alguns canvis de nom i de llocs, l'actual Institut Màrius Torres, nom que a proposta del poeta Jordi Pàmias acceptà el claustre de professors el 6 de novembre de 1975. Aquesta decisió, però, no fou acceptada per l'Ajuntament de Lleida que hi havia de donar el vistiplau, cosa que provocà una intensa campanya ciutadana de protesta i de reivindicació del nom i de la memòria de Màrius Torres. Al final, l'Ajuntament cedí i el 1978 tingué lloc la festa del «bateig» oficial amb la inauguració d'un baix relleu fet per Leandre Cristòfol al vestíbul de l'edifici, amb la lectura d'alguns dels seus poemes i amb la instauració d'un Premi literari Màrius Torres, avui encara vigent, destinat a estudiants de les terres de Lleida.

Textos

Màrius Torres, Sinceridad

(Revista del Instituto General y Técnico, 6 març 1924)

Si, como dice la gente,
el poeta ya tal nace,
y por lo tanto no se hace,
yo no lo soy, ciertamente.

Yo confieso ingenuamente
mi pobre disposición
para hacer regularmente
una versificación.

Admiro al que, en un instante,
casi, casi de repente,
sabe hallar el consonante
más propio y más elocuente.

Que hace una octava real
con grandes facilidades;
o un hermoso madrigal
de finas sonoridades.

Es mi leal opinión,
respecto a la poesía,
que si no hay disposición
no sirve la fantasía.

En vez de versificar,
quien disposición no tenga
que se ponga a traficar
con lo que a mano le venga.

Así vivirá tranquilo,
sin episodios adversos,
en vez de sudar el kilo
construyendo malos versos.

La crítica de cinema

Cruïlla Major/Cavallers

Ruta

Baixarem pel carrer Cavallers fins arribar a la cruïlla amb el carrer Major, davant de la façana de la casa modernista Magí Llorenç. En aquesta part final del carrer Cavallers s'hi desenvolupava part de la vida cultural relacionada amb Màrius Torres: el Casino Mercantil, l'Ateneu Popular Lleidatà i, sobretot, els cinemes de la ciutat. El poeta era molt aficionat al cinema i en va fer alguna crítica per a la revista La Jornada.

Context

Després dels estudis de medicina a Barcelona i de doctorat a Madrid, Màrius Torres retorna a Lleida el 1934, a fer de metge. Serà, a partir d'ara, «un metge que fa versos», que alternarà «bacils i rodolins» tal com diu a «La Torrissea».

Màrius Torres segueix amb interès la vida cultural lleidatana: assisteix regularment al cinema, va als concerts de l'Orquestra Filharmònica, visita les exposicions del Casino Mercantil, del Casino Independent, llegeix molta premsa, etc. La Lleida dels anys de la República era una ciutat culturalment molt activa i s'hi estaven consolidant dos sectors importants de la posterior cultura de masses: l'esport i el cinema.

Durant el breu període del bienni 1934-35 combina la poesia amb les conferències a l'Ateneu Popular Lleidatà —associació d'ideologia propera al Bloc Obrer i Camperol, creada a principis de 1934, que va impulsar cursos de divulgació pensats especialment per a obrers, i clausurada el febrer de 1935, en el marc de la repressió que va seguir els fets d'octubre de 1934— i les cròniques i comentaris de circumstàncies a La Jornada, setmanari vinculat a Joventut Republicana. Les seves petites cròniques ens mostren un escriptor amb un bon sentit crític i un vast coneixement cultural, un narrador àgil amb un bon domini lingüístic i un pèl irònic, com en l'article «Contra els dobles en el cinema».

Textos

Màrius Torres, *La Torrissea* [fragment]

(Corpus Literari Digital de la Càtedra Màrius Torres;
citat de Margarida Prats, *Màrius Torres: del poeta al lector*, Lleida, Pagès, 2008, p. 30)

Alternant aixarops i serafins,
els sonets i l'extret de valeriana,

els bons perfums i els mals alexandrins,
poètiques mixtures per fer gana
i rimes fàcils sense res a dins,
visc entre l'elegia i la genciana
sense que em mati cap dels dos verins.
La meva vida resisteix ufana
bacils i rodolins.

Màrius Torres, *Contra els dobles*

(*La Jornada*, 27 novembre 1934, p. 1)

Hem pogut veure en pocs dies tres remarcables films. Però els tres, fets malbé per l'absurda invenció del doblatge. En un d'ells, *La reina Cristina*, produïa un efecte inesperat sentir sospirar «Cristina!» al galant en els moments de màxima deliquescència sentimental. «Recristina!» deia algú darrera nostre. I això, els que no s'adonaven que privar a Greta Garbo de la «seva» veu, que és un dels elements més emocionants del seu art, és una cosa imperdonable. I encara, l'admirable *Una dona per a dos* de Lubistch, tan intel·ligent i graciosa, traduïda a un llenguatge de Muñoz Seca! I *Furs humans*, l'intens film de Baorzage! Sembla que a Barcelona, després del primer moment d'aquesta epidèmia de psitacosi, han trobat una solució acceptable. Projecten els films en la versió original en els locals d'estrena i la versió doblada en els locals de represa. Per què no fer ací una cosa semblant? Hi ha almenys una empresa que ho podria fer i les altres, si no és possible alternar les dues còpies —tarda i nit, o dies de treball i de festa— farien una bona obra si contractessin les còpies doblades dels films vulgars que naturalment són els més, i en canvi, ens servissin les còpies originals dels films interessants. Probablement tindrien la sorpresa de veure que hi ha molta més gent de gust que no pas es pensen.

Ideari polític i artístic

El «Pati de les Comèdies»

Ruta

Continuarem pel carrer Major en direcció a la plaça de la Catedral i ens situarem al Pati de les Comèdies, entre els edificis del Casal de Joventut Republicana, construït el 1919, i l'antic Hospital de Santa Maria, bell edifici gòtic del segle XV, actual seu de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI). Dues de les activitats del jove metge Torres van ser els articles polítics, sempre a favor de les posicions republicanes, i les cròniques culturals. A més, a l'hemeroteca de l'IEI s'hi trobem les publicacions de l'època relacionades amb el poeta.

Context

El republicanisme lleidatà va començar a prendre volada quan el 1901 es va crear Joventut Republicana que va néixer com una entitat de caràcter cultural, recreatiu i propagandista. Humbert Torres i Alfred Pereña es van convertir en els seus dirigents indiscutibles. El 1919 Joventut Republicana, quan ja s'havia convertit en un partit amb notable capacitat per articular les noves classes mitjanes —botiguers, industrials, professionals liberals—, la classe treballadora i la pagesia de l'horta, va crear l'edifici del Casal de Joventut Republicana. El Casal acollia múltiples serveis de caràcter recreatiu i cultural, com la cafeteria i la biblioteca, i diversos salons on s'hi feien des de mítings polítics a balls de carnestoltes. Hi havia també la impremta de La Jornada i, a partir de 1936, s'hi estampà L'Ideal, setmanari afiliat a Esquerra Republicana i en el qual Màrius Torres, ja des del sanatori, va publicar diversos articles sota el pseudònim de «Gregori Sastre».

La posició política de Màrius Torres la podem veure en els articles publicats el 1934 a La Jornada sobre «Les incompatibilitats i la democràcia», que critica l'actuació del grup de la CEDA al Parlament Espanyol, i «Mussolini i l'etiqueta» on ridiculitza l'afany de populisme del dirigent feixista italià.

A l'edifici de l'Institut d'Estudis Ilerdencs (IEI), en la seva valuosa hemeroteca, podem consultar moltes de les publicacions vinculades als Torres: *La Jornada*, *L'Ideal*, *Lleida* —una de les revistes lleidatanes més interessants de l'època—, i el llibre *La religión futura* del padrí Marià Torres —editat en català l'any de la seva mort, el 1934, per Tipografia Joventut—, que recull el seu pensament espiritista que havia publicat en forma d'articles en diferents periòdics sota el pseudònim de «Teófilo».

També l'Antic Hospital de Santa Maria és protagonista de dos articles de temàtica cultural de Màrius Torres: una ressenya titulada «Hospital de Santa Maria. Exposició d'artistes lleidatans» sobre la polèmica desfermada pel grup vinculat a la revista [Art](#), format entre d'altres, per Enric Crous, on valora positivament el debat generat però es distancia artísticament de les posicions més avantguardistes, i un comentari crític —«El trasllat del Museu Morera»—, sobre la col·lecció d'obres d'art del Museu Morera que el 1935 va acollir aquest espai, on reivindica que el museu no es converteixi en un «cementiri d'art» i s'habiliti «una sala d'exposicions pels joves pintors que pugen i que han d'ésser, potser malgrat ells, els autors de les obres que un dia aniran a dormir-hi definitivament» Proposa que també s'hi faci el trasllat de la biblioteca de la Diputació perquè sigui «aliment dels estudiosos, de passatemps dels desvalguts i d'admiració dels forasters».

Textos

Màrius Torres, *Mussolini i l'etiqueta*

(*La Jornada*, 27 novembre 1934, p. 1)

Un diari de Madrid ha reportat la figura del Duce manegant una vagoneta. Aquest original espectacle, formava part del protocol d'inauguració de no sé quines obres que emprèn el govern italià. Mussolini, deia, ha substituït el vell rite de la «primera» pedra, pel més eficaç de la primera vagoneta. És curiosa la pruija del feixisme de voler prescindir

de les velles etiquetes i en canvi, d'inventar-ne de noves més esportives i eficaces. Poques setmanes abans de morir Dullfuss, les revistes varen propagar una altra foto de Mussolini, en vestit de bany, passejant per la platja, amb l'aleshores conseller d'Àustria. Em sembla una tendència perillosa. Perillosa pel feixisme, naturalment. Mussolini vestit de gala pot conservar indefinidament el seu imperi. Si els italians el veuen massa en vestit de bany, trobaran que és un home com els altres. I això «un home com els altres» ja és democràcia.

Màrius Torres, *El trasllat del Museu Morera*

(de *La Jornada*, 1 gener 1935, p. 4)

El vell Hospital de Santa Maria estatja, des de diumenge passat, la col·lecció de pintures, dibuixos, retaules i escultures del Museu Morera. Així es realitza parcialment la iniciativa sorgida en una enquesta de la revista Lleida, de convertir el venerable edifici en un Casal de Cultura, que les darreres autoritats locals haurien encarrilat. El Museu guanya amb el canvi de decoració. L'arquitectura noble del vell hospital dóna un nou valor a les obres guardades. Potser hi ha poca llum en algunes sales, però en tot cas, no és irremeiable.

Caldria acabar de realitzar el somni de tants lleidatans. Em sembla que fou Picasso que definí els museus com «els cementiris de l'Art». La frase és més cruel que inexacta. L'excés de malícia que pugui contenir la neutralitzen les nombroses obres que el pintor malagueny té en els millors museus de pintura moderna. Però la imponent quantitat de pintura mediocre que guarden els museus, el silenci que s'hi respira, la sensació d'immobilitat que donen les obres, justifiquen la frase. L'he volgut retreure, perquè m'agradaria que l'hospital de Santa Maria no semblés en cap sentit un cementiri d'art. Hi ha prou lloc per habilitar una sala d'exposicions pels joves pintors que pugen i que han d'ésser, potser malgrat ells, els autors de les obres que un dia aniran a dormir-hi definitivament.

I caldria traslladar al mateix edifici la biblioteca de l'extingida Diputació Provincial. Actualment, els seus nombrosos volums no aprofiten a ningú. Portats a un lloc més adient, desempolsats i orejats podrien servir, encara, d'aliment dels estudiosos, de passatemps dels desvagats i d'admiració dels forasters.

Vivències de l'horta de Lleida

Plaça Blas Infante

Ruta

Anirem pel carrer Blondel cap a l'estació d'autobusos, al carrer Saracíbar. A la cantonada arrodonida del Banc d'Espanya amb l'avinguda de Madrid s'hi poden veure encara, a les

reixes, les marques de bala de la guerra civil. Travessarem a l'altra banda de l'avinguda i ens dirigirem a la passarel·la del Liceu Escolar. Després de creuar el Segre ens situarem al bell mig de la Plaça Blas Infante, davant del text del poema «La Ciutat Llunyana». Aquest espai serveix per recordar alguns dels primers textos de Màrius Torres i la vinculació de molts poemes, alguns d'evocatiu, amb el paisatge de l'horta lleidatana.

Context

Som al marge esquerre del riu en un dels llocs on sovint, des de ben petit, Màrius Torres feia les passejades per l'horta amb el padrí, el pare o l'amic de la infantesa, Frederic Godàs. Prop d'aquí hi passava la sèquia Torres, d'origen medieval, on es va fer la famosa foto amb l'avi Marià un dia d'hivern, quan Màrius tenia uns 5 anys, que va ser objecte d'una acurada descripció el 1937 per part del poeta.

Ben segur que l'empremta d'aquestes passejades li inspirà més d'una poesia perquè entre la producció poètica de 1935 hi ha molts poemes que versen sobre la natura i, més concretament, sobre paisatges de l'horta, com és el cas emblemàtic de «Camins fondals» —que revisarà posteriorment— i «El bon hortolà» del qual canviarà el títol per «La sesta de l'hortolà». També escriu faules com «El canari» i «El tirà burlat» i epigrames com «El Pont».

També l'horta serà sempre present en les evocacions que el poeta farà des de «lluny», quan enyora la Lleida idealitzada. L'any 1936 Màrius Torres va escriure un poema per a Joan Sales on mostra la seva visió de la ciutat, com a resposta a un altre que aquest amic i lector crític de les seves poesies li va trametre sobre el mateix tema. El poema de Sales «A en Màrius» presenta una Lleida forta, vital i sensual, com una «noble egua» amb «els flancs marcats pel ferro de la injúria» que contrasta amb la planúria àrida, «dels camps sense serra» plens de «set i de pecat», on predomina el «vermell boig». En canvi, en el poema de Torres «A Joan Sales», el to, l'estil, el llenguatge i la visió de Lleida és molt diferent: no és «tan dura», és «més clara», més del color «dels cirerers de rosa», amb un riu «que bressola», i que, per damunt de tot, «a les nits, sap fer versos a la lluna». És un retrat de la visió interior del poeta projectada, des de la llunyania i l'afectivitat, sobre la ciutat on va passar molts moments feliços.

En aquest espai on les tropes republicanes van veure durant nou mesos com es començava a ensorrar «la ciutat d'ideals que volien bastir» —la de la Catalunya democràtica— s'ha volgut homenatjar Màrius Torres per mitjà del poema «La ciutat Llunyana» que va inspirar als arquitectes Mamen Domingo i Ernest Farré aquestes «torres altíssimes» des d'on la veu de la ciutat llunyana «s'allarga pels camins» i «eleva el cor, i escalfa els peus dels pelegrins».

Textos

Màrius Torres, *Comentari a una fotografia de Marià Torres i Màrius Torres infant*

(Corpus Literari Digital de la Càtedra Màrius Torres;
citat de Margarida Prats, *Màrius Torres: del poeta al lector*, Lleida, Pagès 2008, p. 198-199)

Avui he gosat acarar-me amb aquella vella imatge que, absurdament, he de convenir que m'imposa una mica. M'he entendrit. La mala qualitat del clixé li dóna un aire es-

borradís que encara la fa més suggestiva. I, tanmateix, ja es devien fer bones fotografies cap al 1915. L'amateur que va tirar-la no devia ser molt expert. O potser val més creure que no hi havia llum. El cel es veu bastant cobert, i el gris uniforme i sense clarobscur ni ombres fa pensar en un dia lleidatà de desembre.

Els arbres són nus. Al fons, els plàtans enormes del camí del cementiri

«... alegre, ombrívol, d'atraienta amplada... »

Fan com una ratlla de gegants fibrosos. S'aturen a la llinda del canal. Hom endevina, en l'interval, el pont dels murmuradors. A banda i banda del canal, els dos terraplens. Si la foto està centrada pel pont, cada terraplè faria, en perspectiva, un llarguíssim trapezi arrencant de cada pilar del pont. Ara, no es veu més que un d'aquests trapezis; escandallat, encara. El meu avi i jo l'hem anat seguint en el nostre passeig, i ja quasi som a la base.

Màrius Torres, *El pont*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 152)

Només un arc. I quanta saviesa!
Empresona l'aigua. L'aigua que el besa.

Màrius Torres, *Camins fondals*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 178)

Vora les sèquies, sonores companyes,
els camins fondals de tamarius,
bardisses i pollancs, murtres i canyes,
menen a ignots paradissos ombrius.

Entre les branques es gronxen els nius
i en els recons cavil·len les aranyes,
la terra és ferma i grassa. Cards esquius
posen al verd austeritat estranyes.

I al fons de cada caminet beat
hi ha un carro vell, un eixartell oscat
i un parral de campànules florides.

Segueix-ne qualsevol, cínic lleuger!
Veuràs si és dolça l'ombra d'un paller
i que tot, en el món, no són mentides.

En resposta a un poema seu sobre Lleida

La meva Lleida no és la teva. Més encara,
ara, de lluny la veig, no tan dura i més clara,

la Lleida enlluernada dels cirerers de rosa,
on la primera abella tremola quan s'hi posa.

Dels caminets fondals olorosos i frescos,
dels àgils hortolans, franciscans i morescos;

on les paraules tenen un tornaveu de flautes
i el càvec és la proa dels eters argonautes.

On guarda cada mà durícies dels seus avis.
Revinguda hortolana amb una rosa als llavis,

generosa i alegre. Vora el riu que bressola
la seva vida néta de ciutat camperola,

coronada de pàmpols i d'oliveres bruna,
també sap, a les nits, fer versos a la lluna.

La crítica musical

Camps Elisis, plaça Bores

Ruta

Des de la plaça Blas Infante caminarem vora el riu pel carrer Jaume II cap al Pont Vell, fins a la plaça de Bores, a l'entrada dels Camps Elisis. Aquests jardins inaugurats el 1864 i propers a la llar familiar dels Torres van ser un espai de diverses activitats infantils de Màrius Torres i un lloc on el jove metge escoltava concerts i en feia crítiques musicals per a *La Jornada*.

Context

Els Camps Elisis, a una tirada de pedra de la llar dels Torres, sempre han ocupat un lloc preferent en l'esbarjo i les activitats culturals dels lleidatans. Aquí el nen Màrius participava del carnaval, hi anava amb els companys del Liceu a celebrar mil i una activitats i el jove metge

melòman hi escoltava alguns dels concerts de l'Orfeó Lleidatà o de les diferents orquestres. En les col·laboracions de Màrius Torres al setmanari *La Jornada* predominarà el tema musical. Amb les seves cròniques sobre els concerts, sobretot els de l'Orquestra Filharmònica —com la del 31 de juliol o la del 4 de desembre de 1934— podem descobrir bona part dels seus gustos musicals.

Al costat dels Camps Elisis a prop del grup escolar hi ha l'espai que Màrius Torres evoca el 1938 en una carta a la família del dia 4 de maig quan Lleida ja ha caigut en mans franquistes i «els seus» viuen a Barcelona. En el text explica la importància dels referents d'espai per emmarcar l'afecte familiar. El poeta se sent aclaparat perquè se li fa difícil compartir la vida amb ells si desconeix l'espai per on transcorre, els nous costums, el nou paisatge. Potser intueix que aquesta nova vida, de refugiats al cap i la fi, serà el preludi d'allò que dintre d'un mesos els comportarà l'exili.

Textos

Màrius Torres, *Concert per l'Orquestra Filharmònica de Lleida* [fragment]

(*La Jornada*, 4 desembre 1934, p. 4)

Diumenge passat tingué lloc al Saló Catalunya un concert dedicat als socis de l'Orquestra Filharmònica de Lleida. Degut al caràcter privat d'aquest concert, el públic no fou tan nombrós com altres vegades, però, per la mateixa causa, més entusiasta i fervorós que d'habitud. Obria el programa una suite de *L'Arlesienne* de Bizet, de caient popular. El temps de melodia més forta i ritme més acusat —pastoral, farandola—, foren interpretats amb fermesa. El flautista, senyor Safont, es féu remarcar en el seu comès de solista en el Minuet.

En el «Caprici», del lleidatà Giró, obtingueren els millors aplaudiments tant l'Orquestra com la senyoreta Isabel Bellot, pianista. [...] Hi havia, encara, la Simfonia anomenada «La Sorpresa» de Haydn, obra simple, gairebé transparent d'inspiració i de tècnica, però plena de subtilitats i troballes de gràcia. Perillosa, per la seva mateixa lleugeresa i finor, d'ésser traduïda per uns músics batussers a la banalitat més estricta. La Filharmònica, sota la direcció del mestre Víctor Mateu, en donà una versió ben acceptable.

Màrius Torres, *Carta a la seva família* (4 de maig de 1938) [fragment]

(Biblioteca Virtual Màrius Torres;
citat de *Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 275)

Puig d'Olena, 4 de maig de 1938

He estat molt content de la vostra carta. Ara ja us veig una mica més, sobretot el pare, ja puc seguir mentalment la vostra manera de passar els dies en aquestes noves condicions de viure. Abans de rebre-la, havent d'imaginar-vos fora d'aquell marc familiar, que per ell sol ja tenia una vida pròpia, us perdia i em semblava que éreu molt més lluny. Hi ha uns versos de Salvat Papasseit:

«Si anessis lluny, tan lluny que no et sabés»

que mai no havia vist tan clars com ara. Què importa la distància geogràfica? La llunyària no es mesura en quilòmetres, sinó en coneixements. A Lleida jo sabia les vostres ocupacions a cada hora del dia, no sols les habituals, sinó que, una tarda de novembre, podia pensar. —Aquesta tarda que fa bo, el pare haurà anat a fer un tomb cap al camí vell d'Albatàrrec, i a la tornada, pel costat de la sèquia de Torres, haurà desembocat a la carretera de la Bordeta per a veure aquell faig —és un faig?— que hi ha arran de l'hort del Silvi Vidal, enfront del grup escolar dels Camps, i el fullatge del qual ja deu haver pres aquell color d'or tan sorprenent, tan líric, tan madur, que ens havia aturat més d'una volta en les nostres passejades...

Ara, a Barcelona, heu començat una nova manera de viure, i us haureu de fer noves habituds, nous costums, nous gustos que jo no compartiré, i dels que no en sabré res més que allò que m'expliqueu...I amb tantes hores com tinc per omplir només que de pensaments, ja podeu pensar quina avidesa tinc d'aquesta mena d'explicacions!, com més coses sabré de vosaltres, més prop us tindrè. I us vull tenir sempre al meu costat per lluny que hàgiu d'anar! Recordeu-se'n, ara...i després.

El despatx professional

Plaça Paeria, 10

Ruta

Travessarem el Pont Vell, creuarem l'Arc del Pont i girarem a la dreta fins a l'entrada de la Plaça Sant Joan, centre del batec ciutadà en l'època del poeta. Des de la distància veurem el balcó de la llar dels Torres, a la Plaça Paeria, 10, on Màrius Torres va exercir de metge el 1934 i 1935 fins que la tuberculosi l'obligà a recloure's al sanatori de Puig d'Olena.

Context

Màrius Torres va començar a exercir com a metge internista l'any 1934. Compartia el despatx amb el seu pare, a qui suplia sovint, i combinava la medecina amb el lleure de la literatura i la música. A més de les cròniques culturals esmentades anteriorment escriu algunes narracions, la farsa teatral *Una fantasma com n'hi ha poques* i enllesteix el recull de poemes *Música de cambra i altres poemes*.

Aquí va viure els Fets d'Octubre de 1934. La repressió que en va seguir —el seu pare fou empresonat uns dies— potser li inspirà l'article sobre «Les incompatibilitats de la democràcia». Dos mesos després dels Fets d'Octubre va morir el padrí Marià Torres i Màrius, el febrer del 1935, li va escriure el poema «Paisatge vora la mort».

La primavera de 1935 va anar a fer salut al Pirineu lleidatà, a la vall d'Espot -que li inspirà el poema «Camí de Sant Maurici»- per curar-se d'una grip persistent. Tornà a Lleida aparentment refet però el 18 de desembre, com recorda el poeta mateix en el seu *Dietari Íntim*,

sofrí un atac de tuberculosi i quatre dies més tard va ingressar al sanatori de Puig d'Olena, on restà fins a la mort. Allí el «metge que fa versos» esdevindrà «poeta líric».

Textos

Màrius Torres, *Paisatge vora la mort*

(*Música de cambra i altre poemes*, 1934;
Corpus Literari Digital de la Càtedra Màrius Torres)

Vora la mort hi ha una ombra clara
i un soroll d'aigua que se'n va,
pels camins que la terra li prepara
als nivells sense marges de la mar.

Màrius Torres, *Camí de Sant Maurici*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 204)

Per a Maria Pereña

A Espot, camí de Sant Maurici, en el paisatge
pesa, majestuosa, l'ombra dels Encantats.
Accentua el seu cant la tórtora salvatge,
Els nuvols són més blancs, més esquerp el boscatge
i més verges els prats.

En el bosc, a la llinda de les vastes artigues,
els avets creixen, rígidament verticals;
però com uns herois de gèneres antigues
entrellacen les branques, poderoses i amigues,
i es besen, fraternals.

I l'aigua alegre del torrent que ens acompanya
entona el mateix càntic, misteriós i greu,
que l'ànima dels arbres: les veus de la muntanya,
en l'alta soledat, en una llengua estranya
parlen en nom de Déu.
Ah, el joiós caminet! Jo també vaig pujar-hi
un dia, sense amor, ni guia ni company.
Volia abocar els meus dos ulls de solitari
com en un gran mirall, tremoladís i vari,
a l'aigua de l'estany.

I vaig trobar que l'aigua de l'estany reflectia
altíssim, sobre totes les clarors de l'espai,
un color canviant i ple de melangia
—com els ulls que el meu cor somnia cada dia,
però no troba mai.

Torres, Màrius, *Dietari íntim* [fragment]

(Corpus Literari Digital de la Càtedra Màrius Torres;
citat de Margarida Prats, *Del poeta al lector*, Lleida, Pagès, 2008, p. 32)

Aquest vespre, a dos quarts de vuit farà un any que em vaig posar malalt. Era dimecres. Estava fent companyia a... Fumava. Tossia. De sobte sang. Farmàcia Clavera. Telèfon Dr. Serra. Vinc a casa seva. Ràdio. Infiltrat. Casa. Xita. Despatx; aquell nen de xarampió que passava de 40. El pare que tenia junta a Joventut i va venir a dos quarts de deu. Aquella gran fe, voluntat en curar-me. Vull anar al sanatori. Vull anar al sanatori. Les visites de la família. El son de plom de la nit.

La reivindicació del poeta

Carrer Canyeret: Parc Màrius Torres

Ruta

Al mig de la plaça de Sant Joan, mirant cap a la Seu Vella, trobarem unes escales o, si voleu, un ascensor que ens durà al carrer del Canyeret. Seguint el carrer, a mà esquerra, al costat de l'ascensor que mena al Turó de la Seu Vella, farem cap al parc Màrius Torres on hi ha l'escultura de Miguel Àngel Sáinz Jiménez dedicada al poeta. El monument s'inaugurà el 29 de desembre de 1992 dia en què es commemoraven els 50 anys de la mort de Màrius Torres, i en el marc dels actes programats en l'anomenat "Any Màrius"

Context

Màrius Torres mor el 29 de desembre de 1942. La seva obra no va ser publicada fins al desembre de 1947 a l'exili mexicà, a càrrec de l'escriptor, editor i amic del poeta, Joan Sales, que també fou responsable de la primera edició a Catalunya, el 1950. Però la seva coneixença i valoració va ser minoritària perquè el franquisme, especialment el lleidatà, deixava poques escletxes a la recuperació de la cultura catalana i al republicanisme. És a partir dels anys seixanta que Màrius Torres va començar a ser un referent: el 1962 es funda l'Esbart Màrius Torres i el 1967, amb motiu del 25è aniversari de la seva mort, se li ret el primer homenatge públic. Personalitats com Josep Lladonosa, Josep Vallverdú, Guillem Viladot, Jordi Pàmias, entre d'altres, van ser, a Lleida, alguns dels capdavaners d'aquesta recuperació. En l'agonia del franquisme, el 1975, es proposà el nom de Màrius Torres per a l'Institut Masculí de Llei-

da i, paral·lelament a la consolidació democràtica, és consolidada també la seva figura i la seva obra. El 1992, amb l'anomenat «Any Màrius», organitzat amb motiu del 50è aniversari de la seva mort, va representar un punt d'inflexió en el seu estudi i divulgació. L'escultura de Miguel Àngel Sáinz Jiménez dedicada al poeta és un dels molts fruits d'aquesta commemoració.

L'indret on es troba ara l'escultura pertanyia a l'antic barri del Canyeret, ple de carrers estrets i costeruts, on vivia la gent lleidatana més pobre. Aquesta Lleida casolana i humil sembla com si fos evocada en poemes com «La finestra» o «El vent», inclosos en l'apartat «Ciutat en romanç» del recull *Per a Mercè Figueras*. Tria de poesies de Màrius Torres (1936). També aquesta escultura ens serveix per recordar un dels pocs poemes en què Màrius Torres s'inspira en l'art escultòric: «Venus».

Textos

Màrius Torres, *La finestra*

(*Per a Mercè Figueras*. Tria de poesies de Màrius Torres, 1936;
Corpus Literari Digital de la Càtedra Màrius Torres)

En un carrer de silenci
hi ha una finestra amagada.
Geranis blancs a l'ampit
i un càntir. Quin gust a l'aigua
de lluna, sol i serena!
Una cortineta blanca
es mor darrera dels vidres.

Part enfora, una persiana
de fusta descolorida
ara s'obre i ara es tanca.
Ningú no diria mai
que pot haver-hi una cambra
darrera de la finestra.
És tan muda, tan opaca!

I, tanmateix es belluga
darrera els vidres de plata
alguna ombra mig vivent.
—Alguna noia malalta.
—Algun rellotge aturat.
—Una consola trencada.
—Un catedràtic de física.
—Un calendari.—Una estampa.
—Una gerra de vinagre
o d'essència de lavanda.

Màrius Torres, *El vent*

(*Per a Mercè Figueras*. Tria de poesies de Màrius Torres, 1936;
Corpus Literari Digital de la Càtedra Màrius Torres)

El vent s'emporta les fulles
i la roba dels balcons.
Com fantasmes de gavines
volen estols de llençols.
Ai pobres mans casolanes
llagades de penellons!
Hi ha una tempesta per l'aire,
portes es tanquen de cop.
El vent persegueix amb fúria
placetes i carrerons
i en tots els racons s'agita
un petit núvol de pols.
Els núvols fugen de pressa,
el cel és net i incolor
i l'aigua el riu es pica
com un mirall descompost.
Als jardins sense muralles
es desarrelen les flors,
i el fum de les ximenees
—blava espiral de carbó—
rebota per les teulades.
Ah! caminar sol i fort
pels carrers deshabitats,
i sentir damunt del front
el cabell que s'esbarria,
i entre la roba i el cos
un pessigolleig de lluita!
I ràpid com un timó,
i feble com una vela
arribar al dolç racó
on s'arrecera la tarda!
M'espera a tots els retombs
el batec de les campanes.
S'estremeix al fons de tot
la flauta del vent que clama,
la música de la tos
d'alguna vella corbada,
i el crit dramàtic d'un gos
que borda, incansable, un eco.

Que en els meus anys la joia recomenci
sense esborrar cap cicatriu de l'esperit.
O Pare de la nit, del mar i del silenci,
jo vull la pau —però no vull l'oblit.

El Llegat Màrius Torres

Plaça Víctor Siurana: Facultat de Lletres de la UdL

Ruta

Encetarem la forta pujada, d'uns 350 metres, des del Parc Màrius Torres, vorejant-lo i seguint després les giragonses del carrer, sempre tenint a la dreta el Turó de la Seu Vella, fins al carrer Sant Martí, davant de les escales que pugen a la Seu Vella. Veurem el Mercat del Pla, d'estil modernista, construït durant l'alcaldia d'Humbert Torres, i seguirem, a mà esquerra, pel Pla dels Gramàtics, lloc on al segle XV es van ubicar les Escoles de l'Estudi General de Lleida, el «campus» de l'antiga Universitat de Lleida —Màrius Torres en va parlar en el treball de doctorat *La Universidad de Lérida y la Medicina catalana de su tiempo*—. Baixarem després pel carrer de la Tallada fins al carrer del Bisbe que dona a la Rambla d'Aragó. Passarem a l'altra banda de la Rambla i trobarem l'edifici de l'Antic Seminari, on hi ha el Rectorat de la UdL. A la seva Biblioteca de Lletres s'hi guarda bona part del Llegat Màrius Torres.

Context

El 2001, Víctor Torres dona a la ciutat de Lleida tot el llegat del seu germà que havia custodiat la seva germana Núria Torres fins la seva mort, l'estiu del 2000. La part del llegat formada per manuscrits, llibres i part de mobiliari va ser cedida a la Universitat de Lleida, on es troba dipositat a la Biblioteca de Lletres; i la documentació fotogràfica, duplicats de notícies de premsa i els pocs objectes que es conservaven del poeta van ser cedits a la Biblioteca Pública de Lleida. La distribució del llegat en dos espais responia a dos objectius: l'espai universitari seria d'estudi de l'obra de Torres i estaria restringit a especialistes; el de la Biblioteca Pública seria de divulgació i aniria adreçat a un públic més ampli.

Aquesta donació i la de la correspondència entre Màrius Torres i Mercè Figueras (1936-1942) feta per Maria Gràcia Ponsa, neboda de Mercè Figueras, ha possibilitat un gran avenç en la investigació i difusió del poeta. Des de la Universitat de Lleida, el Servei de Biblioteca i Documentació ha digitalitzat la documentació i s'ha creat la Biblioteca Virtual Màrius Torres amb apartats sobre la seva vida —biografia, itinerari fotogràfic, homenatges, bibliografia...—, les seves obres —poesia, prosa, teatre, correspondència, traduccions...— i altres enllaços relacionats amb Màrius Torres.

També dins el marc universitari va néixer el 2005 l'Aula Màrius Torres, una associació cultural sense ànim de lucre dedicada a la investigació de la literatura catalana contemporània, i el 2010 a iniciativa d'un grup de professors del Departament de Filologia Catalana i Comunicació de la UdL es va constituir la Càtedra Màrius Torres, entitat dedicada a la recuperació, la preservació, la difusió i l'estudi del patrimoni literari català contemporani. A banda de diverses línies d'activitats i de publicacions, els seus projectes més destacats són el Corpus Literari Digital, que pretén reunir la digitalització del patrimoni literari contemporani en llengua catalana, amb versions digitals de publicacions periòdiques, llibres, manuscrits i enregistraments sonors i audiovisuals, i l'Espai Màrius Torres, dedicat a la gestió, preservació i divulgació de l'obra de Màrius Torres, i a la investigació i promoció dels estudis sobre l'obra i la figura del poeta i sobre la tradició literària de Ponent.

Màrius Torres sovint se'ns mostra, més enllà de la seva poesia, com un lúcid intel·lectual, complet i complex, com un humanista culturalment sòlid, crític i sensible, a vegades juganer i seductor, que estava al dia del que passava en la cultura europea i catalana de l'època, especialment en el camp literari.

Com a poeta era molt conscient del seu mester. Es va allunyar del corrent jocfloralesc, que ridiculitza en l'article sobre els Jocs Florals, i seguí la poesia de tradició simbolista i reclamava una poesia que expressés sentiments sincers amb exactitud. Però amb la sinceritat, deia, no n'hi ha pas prou per construir una obra d'art: cal tota una tècnica, el combat amb el llenguatge, i la constant mise au point de l'obra. Aconseguir la perfecció formal li va comportar molts maldecaps, com la tria de l'estàndard central. Cap al final de la seva vida ens explica que «aquesta cosa absurda» de ser un poeta líric el va redimir del sentiment d'inutilitat i que potser havia fet més pel seu país essent poeta que no pas metge.

En moltes ocasions Màrius Torres ha formulat la seva teoria poètica, però poques vegades s'ha expressat tan bellament la lluita del poeta amb el seu material —el llenguatge—, com amb el seu poema «El combat dels poetes».

Textos

Màrius Torres, *El combat dels poetes*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 41)

Què esperes, esperit distès igual que un arc?

Joan Sales, *Amarint*

Poetes, com l'arquer que es dreça d'entre els morts
i, tibant el seu arc, encara espera vèncer,
en el combat obscur per la nostra remença
tibem els nostres arcs amb un suprem esforç.

Sagitaris damnats, la nostra ànima tensa
dobleguem. És la corda dolorosa que es torç
i paga, sota els dits implacables i forts,
el vol de les sagetes amb la seva sofrença.

Com més dur serà el braç i més potent el puny,
els àgils projectils arribaran més lluny
i serà més daurat el vi de la victòria.

I del nostre esperit, distès igual que un arc,
els versos volaran amb un impuls tan llarg
que es perdran en el cel inútil de la glòria.

Gregori Sastre [Màrius Torres], *Veritats sobre els Jocs Florals*

(*L'Ideal*, 22 maig 1936, p. 4; citat de *Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 338)

Diumenge vinent, si no vaig errat, es celebraven a Lleida els Jocs Florals. És una llàstima que no hagin coincidit amb la Festa Major, com altres anys. Perquè —dit sigui sense ganes d'ofendre ningú— els Jocs Florals o són un número de Festa Major, o són molt poca cosa.

Serà prudent d'advertir que aquesta opinió és estrictament particular. Sobretot, si vull afegir que fins i tot, com a número de Festa Major, els Jocs em semblen menys consistents que el circ, el sarau, o els castells de foc.

Crec que va haver-hi un temps en què la festa de Clemença Isaura era una conjunció simbòlica, i a vegades real, de patriotisme i de poesia. Aleshores, sens dubte, valia la pena d'avorrir-se una tarda escoltant discursos de circumstàncies, i versos abrandats de Pàtria, d'Amor i de Fe.

Però avui que el catalanisme i la poesia catalana han superat la seva infantesa, —gloriosa, no cal dir-ho— els Jocs ens són tan inútils com unes carrutxes per un nen que ja ha après de caminar.

Inútils, i qui sap si nocius. Perquè si bé tothom ja sap que es pot ser patriota i no anar als Jocs Florals, en canvi, hi ha molta gent que es creu encara que un poeta és un senyor que col·lecciona flors i violes i englantines, i que, quan en sap molt, el proclamen Mestre en Gay Saber.

Temps enrera això devia ser gairebé cert. Però avui és rodonament fals. La poesia moderna, millor es diria la poesia autèntica, no té res a fer en un escenari. Ni menys ni més que el veritable patriotisme. —Això a part de la malfiança que uns quants veredictes poc afortunats han desvetllat en les noves generacions poètiques.

Llevat d'algun poeta insigne que senti de cop una ambició pueril, com sembla que s'ha esdevingut enguany a Barcelona, és per això que la majoria dels concorrents als Jocs són rerassagats que encara duen el rellotge a l'hora, magnífica, però acabada, de Mossèn Cinto, de Guimerà, de Morera i Galícia.

He volgut escriure aquest comentari abans que la festa tingués lloc, perquè ningú no pugui creure que me l'han inspirat les poesies que hi resulten premiades. Els poetes acostumen a ser molt susceptibles.

Però un bell poema no deixarà de ser-ho per anar amb males companyies. Faig vots perquè els premis dels Jocs Florals de Lleida, siguin atorgats a unes poesies tan belles, tan belles, que no semblin de Jocs Florals.

Màrius Torres, *Carta a la família Pereña* (24 d'agost de 1941) [fragment]

(Biblioteca Virtual Màrius Torres)

He acabat per fer-los passar [els meus versos] per un període de quarentena; ensorrar-los en un calaix tot just nascuts i no tornar-los a llegir fins al cap de bastant temps —fins que senti que puc jutjar-los fredament en el que cap, com si fossin fets d'un altre. Perquè no n'hi ha pas prou que un poema exposi un estat d'esperit autèntic i sincer perquè deixi de ser un document per a convertir-se en una obra d'art.

La distància entre una cosa i una altra és enorme i és un error creure que es pot superar sense una llarga preparació tècnica, per emprar un mot antipàtic però exacte.

[...] Cada poema és un combat i el poeta no té altra arma que el llenguatge, el seu estil propi. Com millor la manegi, com més destresa tingui en servir-se'n més absoluta podrà ser la seva victòria.

Màrius Torres, *Carta a Carles Riba* (14 de desembre de 1938) [fragment]

(Biblioteca virtual Màrius Torres;
citat de *Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 288)

El vostre advertiment no podia venir més al punt, ja que dedico aquestes últimes setmanes de l'any a la mise au point rigorosa de tots els versos que he escrit. I dubto, dubto molt. He condemnat tot el que em semblava «petit i bonic» —petit, sobretot. Potser perquè la poesia puja en la meua escala de valors, cada dia trobo menys justificable la poesia falsa —la poesia que no és poesia. Un poema perfecte seria potser una de les coses més altes que podria acomplir un home; però, per cada poema acceptable els Númens envien tants oceans de vulgaritat! I un poema mediocre em sembla més inútil que un discurs per ràdio.

Màrius Torres, *Carta a la família Torres* (1 d'octubre de 1941) [fragment]

(Biblioteca Virtual Màrius Torres)

Convençut com estic que en poesia un defecte de forma és mortal de necessitat, he repassat i repasso infinites vegades tot el que escric, fins que no em sembla trobar-hi cap incorrecció.

[Més endavant, davant de l'objecció del pare:]

Anant a les objeccions de la rima, has de pensar que els versos rimen pel seu so no per la grafia, *-orts* i *-ors* no tenen les mateixes lletres, però sonen igual en català central, que era el que era precis adoptar, en l'estat actual de la nostra història, si no volia fer versos en dialecte...

Tal és el cas de moltes rimes que potser et semblaran defectuoses. Per ex.: *pare* i *encara*, *Schumann* i *perfumen*, *cor* i *sort*, etc. [...] Una de les majors dificultats que m'ha calgut vèncer és el de saber, en un mot, si la *e* tònica era oberta o tancada. *Mercè* i

ametller, en lleidatà rimarien perfectament, però no és possible acceptar aquesta rima. Tampoc, per ex., *secreta i poeta*. És un embolic de mil dimonis que m'ha fet suar molt.

Màrius Torres, *Carta a Joaquim Gili* (4 de novembre de 1941) [fragment]

(Biblioteca virtual Màrius Torres;
citat de *Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 315)

Però res no sabem del que ens és millor, i la vida no és més que aprenentatge. Quan jo vaig posar-me malalt i vaig adquirir consciència de la importància de les meves lesions, vaig considerar que, probablement, la meva vida havia estat truncada definitivament i que em calia resignar a ser, per més o menys temps, un inútil —a penes un home. No em va quedar altra vàlvula que la poesia. Durant aquests sis anys he fet versos sense cap altra intenció que la de treure'm les espines que em sentia dins. Escrivint-los, t'ho dic sincerament, no aspirava a altra cosa sinó a quedar-me tranquil. Bé, per un seguit de circumstàncies, aquests versos han estat llegits per la persona literàriament més docta del país —tot i que visqui a l'estranger. I Carles Riba n'ha fet uns elogis tan contundents que tallen la respiració. M'és impossible dir-te literalment les seves frases. Tinc promès un estudi crític in extenso, i esperava tenir-lo per escriure't, però no m'arriba, potser s'haurà perdut. De moment, vaig tenir una alegria enorme i tan pura, que ni per un moment se'm va acudir que podia ser vanitat. Veia el pare il·luminat i satisfet fins al punt de fer el ridícul —car tot això s'ha esdevingut allà— veia que tots aquests anys que tan erms em semblaven m'havien fet donar el rendiment que era potser la meva feina en aquest planeta lamentable. Veia que no era un inútil, i que potser la meva vida hauria estat més de profit per al meu país que si hagués estat un médico práctico més o menys militaritzat, més o menys exiliat...

Màrius Torres, *Carta a Carles Riba* (14 de juliol de 1942) [fragment]

(Biblioteca Virtual Màrius Torres;
citat de *Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 322)

Si volgués resumir què m'han portat aquests quatre anys darrers, us diria que, d'una banda, l'afermament en la meva vocació, la consciència que jo sóc essencialment aquesta cosa absurda: un poeta líric. I per altra banda, la convicció que, com a poeta líric, no em sentiré mai satisfet de mi mateix. [...]

Crec que la poesia no és màgia, ni joc, i charme, tot i que pugui tenir de tot això. Les meves idees estètiques —banals i confuses—, em fan prendre la poesia com un mitjà expressiu de la personalitat. Allò que fem és allò que ens revela. L'artista s'expressa en el seu combat per la Bellesa. Etc., etc.

He dit Bellesa, no pas Veritat. Si, pràcticament, els meus versos poden considerar-se sincers és perquè és més fàcil dir la veritat que no pas mentir, no pas per cap imperatiu de principi.

Ruta

Baixarem uns cent metres per la Rambla d'Aragó, passarem a l'altre costat i entrarem a la Biblioteca Pública de Lleida, situada en l'antiga Casa de la Maternitat. Pujarem al segon pis, on hi ha l'«Espai Màrius Torres». Aquí trobarem l'altra part del Llegat Màrius Torres: objectes i fotografies. La Casa de la Maternitat també és un espai lligat a la família Torres-Pereña perquè l'avi i el pare de Màrius Torres en van ser metges i l'oncle Alfred Pereña, des de les seves responsabilitats polítiques, va fer millores al centre. Després de l'explicació dins l'«Espai Màrius Torres», baixarem al claustre de la Biblioteca per escoltar alguns escriptors catalans que han retut homenatge al poeta.

Context

A) Espai Màrius Torres. L'«Espai Màrius Torres» és una petita sala on trobem un aiguabarreig d'objectes: fotografies familiars, retrats del poeta, documents d'identificació personal, edicions i antologies de la seva obra, estudis i articles de premsa, cartells d'homenatge, discografia, etc.

Per damunt de tots, destaquen els objectes lligats al món musical, com les partitures, els binocles de la família i, sobretot, el piano del Mas Blanc on Màrius Torres va musicar poemes de Paul Verlaine i Jaufré Rudel, l'estiu abans de morir. La música és un dels seus temes més recurrents, i el poema «Mozart» —dedicat a un dels compositors preferits— resumeix prou bé el seu sentit musical i vital, comparant el fluir de la música «alada» de Mozart amb el fluir de la vida humana.

Dels poemes que Màrius Torres va escriure l'últim any de la seva vida val la pena llegir «Aviat als asils i als bancs de la ciutat...» —escaient d'escoltar en una Casa de Maternitat pel protagonisme que hi tenen els pobres, els vagabunds— i «Sonet», dedicat a la «lisieuse» de la Maria Planas —perquè ens comunica la importància del «dir» en poesia, de posar la veu al poema escrit perquè «procura / música a cada mot, rostre a cada esperit». També són del 1942 els poemes «Aniversari» i «Al vespre»: en ambdós sembla com si fes balanç del passat, ofrena del present i espera calmada d'un futur que s'endevina molt proper. A «Tardor, 1942», últim poema que va escriure, a partir d'una descripció tardorenca, recupera el tema polític centrat en la situació difícil de Catalunya —vinya bordenca i agra— i aporta un alè d'esperança basat en «l'antic cristall» que ha conservat el «perfum august» de la Pàtria.

En una carta a Joan Sales (13-8-39) Màrius Torres va expressar: «M'agradaria tant arribar a ser un poeta que un altre segle pogués llegir amb plaer!» Som en un altre segle i si llegim el poeta d'una manera atenta i sensible en descobrirem la riquesa estètica i ètica, i s'haurà plenament acomplert el seu desig.

B) Homenatge poètic al claustre. Màrius Torres ha rebut molts homenatges poètics d'escriptors de generacions, estils i sensibilitats diferents. En són una mostra els textos d'Albert Jané, Albert Ràfols-Casamada, Carles Riba, Jordi Pàmias, Pere Rovira i Miquel Martí i Pol.

També, en acabar la ruta, cadascú pot retre el seu homenatge al poeta amb textos de creació pròpia o d'altri, o amb la lectura d'algun poema preferit de Màrius Torres. I, si l'experiència ha estat gratificant i els ànims no defalleixen, fer les rutes de Barcelona i de Puig d'Olena.

Textos

A) Espai Màrius Torres

Màrius Torres, *Mozart*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 116)

Enduts d'un ritme fàcil i profund
també els nostres compassos voldrien, un a un,
volar i somriure.
També la nostra llei és una gràcia ardent,
ala d'un ordre en moviment,
ràpida, lliure...
Potser la nostra vida sigui un mal instrument,
però és música, viure!

Màrius Torres, *Aviat als asils...*

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 138)

Aviat, als asils i als bancs de la ciutat,
entrarà al cor dels pobres tot el fred que s'acosta,
i a les mans, consumides de tant d'haver captat,
la misèria i l'hivern curullaran l'almosta.

Un silenci profund i vivent com un hoste
s'instal·larà a les cambres del vell palau tancat,
i pels camins, allargassats sota la posta,
descendiran les clares nits sense pietat.

I, tanmateix, que bells, el violeta pàl·lid,
el verd brillant, encès d'or immaterial
d'aquest ponent d'octubre, orgullosament alt!

Dura beutat, que gela tot foc amb el seu hàlit!
Només, darrera els ulls, puja un vent aspre i càlid,
com d'una cova on crepités una fornàl.

Màrius Torres, Sonet

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 128)

Per a la “liseuse” de la Maria

Muts en aquestes pàgines, versos sense figura,
sou igual que paisatges apagats en la nit;
us cal la seva veu, aurora que procura
música a cada mot, rostre a cada esperit.

La seva veu, que és com un carboncle, i fulgura
a cada raig de llum que li travessa el pit.
O versos que heu viscut l'instant que transfigura,
no us dolgui de morir, després que ella us ha dit...

El silenci que us pren, és com la deslliurança
d'alguna vida feta per a no viure tant.
I en el mateix somriure que resumeix l'instant,

hi ha en el seu esguard un brill d'esgarrifança
—com, en un violí, al fons de la romança,
sentim l'estremiment d'una corda tibant.

Màrius Torres, Al Vespre

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 140)

Com una ofrena dolorosa,
Vespre, a l'hora del teu retorn,
et porto, en una almosta, fosa
tota la cendra del meu jorn.

Cendra de flor, cendra d'espina,
d'haver cregut, d'haver estimat;
per a moldre aquesta farina
cada instant fou un gra de blat.

Freda i feixuga, no la irisa
cap joc de llum o d'esperit.
És una pols amarga i grisa
que s'endurà el vent de la nit.

Vine a impregnar-la del teu hàlit,
Vespre, rei dels perfums serens!
Crema-hi, encara, amb un bes pàl·lid,
un impalpable àtom d'encens

que ungeixi la trèmula conca
i la cendra a punt de volar,
mentre el foc que mai no s'estronca
incinera ja per demà.

Màrius Torres, *Tardor*, 1942

(*Poesies de Màrius Torres*, Lleida, Pagès, 2010, p. 142)

Els cels més purs de l'any són els que fan
els capaltards de l'autumme.
Les roses són més nobles, enllaçant
un màrtir fust de columna.

Els arbres seculars fruiten amor:
palmes, oliveres, cedres.
El temps impregna del mateix sabor
les ànimes i les pedres.

—Si al nostre veire, avui, el vi té gust
de vinya bordenca i agra,
l'antic cristall guarda el perfum august
—Pàtria, el perfum que consagra.

B) Homenatge poètic al claustre

Albert Jané, *Cinc tankes paral·leles*

(A. D., *Màrius Torres en el record. Recull d'homenatge*, Barcelona, PAM, 1993, p. 100)

El dia
Que lluny que es veuen
entre alzines i roures
les roses fràgils!
El vent les despena,
la boira les amaga.

La nit
Vida que fuges
per un mar de misteri
—el cor se'n queixa!
La nit, tendresa d'ombres,
intenta consolar-lo.
La mort

Flors de pomera
fugiu així que arriba
la primavera:
quin riure tan alegre
quina fi tan discreta!

Albert Ràfols-Casamada, A Màrius Torres

(A. D., *Màrius Torres en el record. Recull d'homenatge*, Barcelona, PAM, 1993, p. 197)

Capvespre
descansen les paraules vora el riu
que impertorbable llisca
vers la posta

Misteri
intentaves llegir el misteri dels dies
a l'escorça rosada
dels pins

Instant
com l'ombra d'un ocell
un esclat fugisser
de memòria

Carles Riba, *Tannkas del retorn*

(*Obres Completes / 1. Poesia*, Barcelona, Edicions 62, 1984, p. 197)

XLV

Poeta mort
M.T.

Sempre darrera
els ocells invisibles
de l'esperança,
fins on ha anat aquesta
vegada, que no torna?

XLVI

Poeta mort
M.T.

Partí, a penes
més dolçament —no ploris—
que no haurien
mai gosat retenir-lo
les teves mans lleugeres.

Jordi Pàmias, A Màrius Torres

(Margarida Prats, *Màrius Torres: del poeta al lector*, Pagès editors, 2008, p. 183)

Orenetes nascudes de la teva paraula
aletegen a l'ombra de l'últim passadís.
I una música pura commou el sostre gris,
el silenci quadrat de les parets de l'aula...

Escoltarem la veu serena dels teus versos,
en el difícil trànsit del temps que ha de venir.
Al Mas blanc —galeria porticada i jardí—
hi anirem per camins solitaris, dispersos.

I evocarem la límpida cançó de joventut,
un remolí de sedes, al bell mig de la dansa,
i els llibres que guardem en un racó perdut...

Si el passat desnivella, amb pes mort, la balança
i la vida s'apaga, com el so d'un llaüt,
la teva llum, poeta, és la nostra esperança.

Pere Rovira, A Màrius Torres

(*Contra la mort*, Barcelona, Proa, 2011, p. 55)

Poeta del dolor i de la música
rebel als manaments de la dissort
marcava versos purs amb una rúbrica
més potent que les fúries i la mort.

Ni la guerra del pit ni la d'Espanya
van derrotar la seva poesia,
armada amb una veu que mai no enganya,
viva de fe i de melancolia.

Una veu delicada que la por
no va aprimar, ni amb l'odi es va fer vil;
una veu sempre jove, fidel, alta,

que enyora la ciutat de la raó,
i defensa l'orgull perquè és humil,
i diu amor només dient Mahalta.

A Màrius Torres

Et pensaré molt lluny, germà de mort,
perquè pel tornaveu del teu silenci
se m'emplenen els versos d'enyorança;
et pensaré molt lluny per no oblidar-te,
per créixer a la teva ombra i compartir-te
secretament amb aquell jo tendríssim
que es perfà, consirós en les paraules
i vell i tot encara estimo amb fúria.
Ara que el teu record és com un àmbit
remotíssim de llum meravellada,
et pensaré molt lluny perquè em pervingui
la teva serenor. Tardes i tardes
de quietud, m'apropen a aquell càlid
reducte de claror que tu sabies
mestrejar com ningú, i et faig partícip
de somnis i projectes i esperances.
Germà de mort, la lúcida tristesa
que brillava als teus ulls, ara reposa
feixugament als meus. Tot se m'allunya
i el present és fugaç, com un miratge.
Només la teva veu i el teu misteri
són certs en mi, potser perquè em batega
més lentament que mai la sang, i em sento,
germà de mort, tan cansadament pròxim
a tu, que tot el cos se'm transfigura.